

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Філософський факультет
Кафедра релігієзнавства**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛПА

«31» 08 2021 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОФІЙНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ХРИСТІЯНСТВА**

для студентів

галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 031 Релігієзнавство
освітній рівень перший (бакалаврський)
освітня програма Релігієзнавство
спеціалізація -
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	<u>2024/2025</u>
Семестр	VII
Кількість кредитів ECTS	6
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі:

Харьковщенко Євген Анатолійович, д.ф.н., проф., завідувач кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. М. Маєнікова «31» 08 2022р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ - 2021

Розробники:
Харьковченко Євген Анатолійович, доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри релігієзнавства.

Затверджено
« 26 » серпня 2021 р.

Зав. кафедри релігієзнавства
Євген Харьковченко (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)

Протокол № 1 від « 26 » серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від «31» серпня 2021 року №2
Голова науково-методичної комісії Ірина Маслікова (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 2021 року

*Примітка на 2022-2023 н.р. Лр. № від 31.08.2022р.
Маслікова І.І. ЗМ*

ВСТУП

1. Мета дисципліни — формування цілісного уявлення студентів про риси і своєрідність християнства в Київській Русі, особливості його введення; досягнення розуміння студентами, що київське християнство є невід’ємною і ключовою ланкою єдиної християнської європейської культури.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни. До початку вивчення цього курсу студенти мають відповідати загальним вимогам до знань та вмінь, що висуваються при навчанні у закладах вищої освіти.

Вміти орієнтуватися в особливостях історико-релігійного контексту становлення київського християнства та його особливостях, вміти застосовувати софійну традицію киево-християнської спадщини в аналізі розвитку православ’я та унійних процесів в Україні, обґрунтовувати власну світоглядну позицію відносно софійної методології, використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Володіти елементарними навичками наукового дослідження та управління інформацією, критичного ставлення та прогнозування стосовно софійності київського християнства як теоретичного осмислення філософського-богословської самодостатності; використання іншомовних фахових інформативних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна «Софійність київського християнства» належить до дисциплін вільного вибору студентів та викладається у VII семестрі бакалаврату. Зорієнтована на вивчення предмету, структури та історії софійної традиції античності, гностицизму, неоплатонізму, Старозаповітних і Новозаповітних текстів, а також на релігієзнавчий аналіз софійних особливостей київського християнства - таких як ранньохристиянська орієнтація, євангелізм, паулінізм, патріотичність; роль релігії в житті суспільства і окремої людини, сутність християнства як явища духовної культури, історія різних конфесій і їх взаємних стосунків, софійний досвід власного народу та сучасні проблеми релігійного життя в українському суспільстві. Вивчення курсу передбачає з’ясування з точки зору релігієзнавчої науки питань походження та еволюції софійного вчення, його основних інтерпретацій в історії культури і християнського віровчення на основі теологічних, філософських, наукових концепцій та підходів.

4. Завдання (навчальні цілі) – ознайомити студентів з принципом софійності в київському християнстві як дискурсу та рефлексії для осмислення еклезіальної конфесійної сутності українського християнства і української церкви, сформулювати уявлення про методологію софійності в християнській традиції.

Навчити студентів орієнтуватися у сучасних підходах до вивчення релігії в Україні, починаючи з Київської Русі, де періодові офіційного прийняття християнства передували століття його проникнення, неофіційного і навіть державного існування на автохтонних і прилеглих до неї землях та засвоєння його завдяки північно-причорноморському досвіду християнізації (1-4 ст), релігійно-культурним зрушенням на північно-східній периферії європейського континенту (4-8 ст) і перманентному процесу християнізації “руської землі” (8-10 ст); що термін і феномен київського християнства зумовлюється своєрідністю його світоглядно-релігійних засад - продовжуючи кирило-мефодіївську традицію теоретики київського християнства розвивають на вітчизняному ґрунті софійний аспект релігійності; що київське християнство надає непересічного значення релігійному досвіду, або так званому софійному духовному шляху, який не може бути замінений виключно зовнішнім практицизмом віри східноівантійського взірця, чи абстрагованою, суто інтелектуалізованою релігійністю західно-католицького спрямування; що специфіка української софійної духовності базується на переконанні, що тільки літургійна діяльність і релігійні обряди формують віру як почуття серця.

У результаті вивчення дисципліни студенти мають не лише продемонструвати масив теоретичних знань, але й засвоїти та використовувати ці знання при вирішенні професійних завдань, спираючись на положення стосовно фундаментального значення софійності київського християнства для канонічної та національної ідентифікації сучасного християнства в Україні, на основі цього вдаватися до діалогу з віруючими різних конфесій як засобу досягнення консенсусу, громадянської злагоди в суспільстві.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ФК 6 Здатність використовувати у професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку релігій світу, типологію та історичні форми релігійних традицій.

ФК. 9. Здатність застосовувати інноваційні підходи у процесі дослідженні феномену релігії.

5.Результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни студент повинен:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	особливості предмету «Софійність київського християнства», його місце в системі соціально-гуманітарних дисциплін;	Лекція, семінар, самостійна робота	Письмова контрольна робота, доповіді.	5
1.2	основні періоди християнізації земель сучасної України;	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота	5
1.3	базові характеристики особливостей київського християнства, їх сутність;	Лекція, семінар, самостійна робота	Письмова контрольна робота	8
1.4	основні закордонні і вітчизняні джерела;	Самостійна робота	Письмова контрольна робота	10
1.5	сутність і значення софійності в духовно-культурному житті киеворуського суспільства;	Лекція Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота	5
1.6	загально-теоретичні основи формування особливостей українського православ'я в контексті киевохристиянської спадщини;	Лекція Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	7
	Вміти:			
2.1	обґрунтовувати власну світоглядну позицію відносно процесів християнізації Київської Русі;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	8

2.2	аналізувати місіонерську діяльність релігійних центрів Заходу та Сходу та їх вплив на культуру і розвиток киеворуського соціуму;	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	10
2.3	застосовувати теоретичні знання при вирішенні професійних завдань;	Семінар, Самостійна робота	презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	8
2.4	вдаватися до діалогу з віруючими різних конфесій як засобу досягнення консенсусу, громадянської злагоди в суспільстві.	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, письмова контрольна робота	10
2.6	здійснювати пошук, систематизацію та інтерпретацію додаткової інформації, необхідної для вивчення проблематики курсу	Самостійна робота	Письмова контрольна робота	5
	комунікація:			
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу інформаційних інтернет-ресурсів, читання новітньої релігієзнавчої літератури в підготовці до семінарських занять та написання самостійних робіт;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, письмова контрольна робота	5
3.2	презентувати результати здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	5
3.3	формулювати і аргументувати власну думку в ході дискусії з проблем християнізації Київської Русі та їх сучасної суспільної ролі; вести полеміку стосовно даних питань на основі володіння категоріально-поняттєвим апаратом курсу.	Семінари	Дискусії	4
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати літературу стосовно питань курсу;	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	2
4.2	вільно володіти методами обробки, аналізу та синтезу наукової	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії,	3

інформації		презентація самостійного дослідження	
------------	--	--	--

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5-1.6	2.1	2.2	2.3	2.4-2.6	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2
Програмні результати навчання														
ПРН 1. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово, використовувати мови для ефективної міжкультурної комунікації.	+				+					+			+	
ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією з різних джерел, критично її аналізувати, інтерпретувати, класифікувати, систематизувати з метою розв'язання релігієзнавчих проблем.		+				+			+					
ПРН 4. Організувати процес навчання і самоосвіти			+					+			+			+
ПРН 8. Критично оцінювати й аналізувати інформацію різних джерел з релігієзнавчої проблематики.				+		+						+		
ПРН 10. Аналізувати місце релігієзнавства в системі гуманітарного знання та суспільну роль релігієзнавця.	+				+									+

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (**знання 1.1 – 1.4**), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння 2.1-2.4**); (**комунікація 3.1-3.2**); (**автономність та відповідальність 4.1-4.2**), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях та семінарах: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2. – 40 / 60 балів

2. Самостійна робота РН 1.6, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1, 4.2. – 8 / 20 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усього навчального курсу. Загальна оцінка за семестр складається із балів, отриманих за аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах) та за самостійні роботи (підготовка презентацій за темами). Всі види робіт за семестр мають у підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі - РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.3 – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), визначається як сума (проста або зважена) балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До теми: 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11-14, 16-20 протягом семестру, згідно з графіком навчальних занять. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«4» x 10 = 40	«6» x 10 = 60
Самостійна робота	До теми 1-10. Презентація самостійного дослідження “Аскольдове хрещення в історичних джерелах”	«8» x 1 = 8	«20» x 1 = 20
Підсумкова контрольна робота	До тем 1-20	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка з дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

6-5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов’язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу. Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

2. Доповнення / дискусія:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

3. Самостійна робота, підсумкова письмова робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов’язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Шкала відповідності:

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
1	Тема 1. Предмет і структура курсу “Софійність київського християнства”	2		6
2	Тема 2. Міфологема божественної впорядкувальниці буття в культурах народів світу	2		6
3	Тема 3. Сукупність вчень про Софію в античній традиції	2	2	2
4	Тема 4. Образ Софії Премудрості Божої в Старозаповітних і Новозаповітних текстах	2	2	4

5	Тема 5. Тема «падшої Софії - Ахамот» у гностицизмі. Неоплатонізм	2		2
6	Тема 6. Візантійська софіологія	2	2	2
7	Тема 7. Північно-причорноморський досвід візантійської християнізації (I – IV ст.)	2	2	8
8	Тема 8. Християнство і релігійно-культурні зрушення на східній периферії європейського континенту (IV – VIII ст.)	2	2	8
9	Тема 9. Процеси християнізації в “руській землі” (VIII – IX ст.). Аскольдове хрещення	2		8
10	Тема 10. Релігійно-політичні чинники введення християнства в Київській державі (X ст.)	2	2	6
11	Самостійна робота. Презентація самостійного дослідження “Аскольдове хрещення в історичних джерелах”	2		4
12	Тема 11. Володимирове хрещення Київській Русі.	2	2	8
13	Тема 12. Особливості київського християнства	2	2	6
14	Тема 13. Розбудова автокефалії Київської митрополії	2	2	6
15	Тема 14. Софійна традиція і її значення в розвитку духовної культури Київській Русі	2	2	6
16	Тема 15. Формування особливостей українського православ'я в контексті киевохристиянської спадщини	2		6
17	Тема 16. Містична інтерпретація образу Софії в західній культурі	2	2	6
18	Тема 17. Софійне вчення Г.Сковороди в філософії серця. П. Юркевич	2	2	6
19	Тема 18. Космологічний, антропологічний і богословський аспекти софіології початку ХХ ст.	2	2	4
20	Тема 19. Православізація софіології в першій третині ХХ ст. Анафема доктрини	2	2	4
21	Тема 20. Художньо-естетична інтерпретація образу Премудрості в київському християнстві	2	2	6
22	<i>Підсумкова контрольна робота</i>	2		
	ВСЬОГО	44	30	106

Загальний обсяг **180 год.**, в тому числі:

Лекцій – **44 год.**

Семінарських занять – **30 год.**

Самостійна робота – **106 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Абрамович Д.І. Києво-Печерський патерик. Репринтне видання. – К.: Час, 1991. - 280 с.
2. Аверинцев С.С. Концепція Софії і значення ікони // Софія - Логос. Словник. - К.: Дух і літера, 1999. - С. 6-13.
3. Браичевський М.Ю. Літопис Аскольда. - К.: Український центр духовної культури, 2001. - 132 с.

4. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. - К.: Наукова думка, 1988. - 261 с.
5. Бичко І.В. Софійність діалектичного мислення // Світогляд і духовна творчість. - К.: Наукова думка, 1993. - С.37-45.
6. Іларіон. Слово про Закон і Благодать // Філософська думка. - К., 1988. - №4. - С. 180.
7. Липинський В.К. Релігія і церква в історії України. - К.: Центр сусп. досліджень ім. В. Липинського, 1993. - 128 с.
8. Харьковченко Є.А. Софійність київського християнства. - К.: Наукова думка, 2010. -
9. Ярмусь С. Досвід віри українця. Вибрані твори. - К.: Світ знань, 2002. - 512 с.

Додаткова:

1. Боровский Я.Є. Світогляд давніх киян. - К.: Наукова думка, 1992. - 176 с.
2. 30. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. - К.: Велесич, 1994. - Кн. 1-4. - 316 с.
3. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4 т. - К.: Українська Православна Церква київського Патріархату, 1998. - Т. I. - 294 с.; Т. II. - 397 с.; Т. III. - 390 с.; Т. IV. - Частина перша. - 384с.; Т. IV. - Частина друга. - 416 с.
4. Володимир Мономах. Повчання // Хроніка-2000. Український куль-турологічний альманах. - К., 2000. - С. 158-169.
5. Глушак А., Харьковченко Є. Особливості християнства в Київській Русі // Історія православної церкви в Україні: Збірка наукових праць. - К.: Четверта хвиля, 1997. - С. 8-22.
6. Глушак А., Харьковченко Є. Церква в Київській Русі: від введення християнства до занепаду Київської держави (988 - 1240) // Історія релігії в Україні. - К.: Український центр духовної культури, 1997. - Т. 2. - С. 9-50.
7. Горский В.С., Крымский С.Б. София Киевская в контексте историко-философского исследования // Отечественная философская мысль XI - XIII вв. и греческая культура. - К.: Наукова думка, 1991. - С. 5-15.
8. Горский В. С. Философские идеи в культуре Киевской Руси XI - начала XII вв. - К.: Наукова думка, 1988. - 216 с.
9. Колодний А.М. Українська духовність в її релігійних виявах // Релігія в духовному житті українського народу. - К.: Наукова думка, 1994. - С. 49-61.
10. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу. - К.: АТ "Обереги", 1994. - 424 с.
11. Рибачук М., Харьковченко Є. Феномен софійності давньоруського християнського світогляду як архетип української культури // Історія релігій в Україні: Праці XII міжнародної наукової конференції. - Львів: Логос, 2002. - Кн. II. - С. 448-452.
12. Харьковченко Є. Візантизм і Київське християнство // Християнство і духовність: Зб. матеріалів міжнар. наук. конф. - К.: Знання, 1998. - С. 107-110.
13. Харьковченко Є. Роль кирило-мефодіївської традиції у формуванні особливостей київського християнства // Українське релігієзнавство. - К., 2003. - №27-28. - С. 101-109.
14. Харьковченко Є. "Софія Премудрість Божа". Софійність киево-християнської традиції // Людина і світ. - К., 2004. - №3 (522). - С. 20-26.
15. Яроцький П. Київське християнство: історичні уроки, сучасні рефлексії // Переяслав (1654) в історії Української Церкви. - Київ - Тернопіль, 2003. - С. 15-18.